

Routekaart naar inclusiever onderwijs

Landelijk niveau - terugblik 22 april

Samen bouwen we aan inclusiever onderwijs. We zien in de praktijk al mooie voorbeelden waarin regulier en gespecialiseerd onderwijs samenwerken, maar we willen meer! Daarom werken we de route naar inclusiever onderwijs uit: wie zet welke stappen zetten om het mogelijk te maken dat er steeds meer inclusief onderwijs wordt geboden. 22 april is op basis van de gedeelde dromen (voortgekomen uit de bijeenkomst van 6 april) een doorvertaling gemaakt naar de routekaart op landelijk niveau. Betrokkenen uit het onderwijs, de opvang en de zorg beantwoorden de vraag: wat moet er op landelijk niveau gebeuren om de dromen werkelijkheid te maken? Ook zijn de vragen gesteld wie daarvoor aan de lat staat en of het oplossingen voor de korte, midden of lange termijn zijn. In dit verslag delen we de terugkoppeling van de verschillende thematafels en delen we de praatplaten die ter plekke ontwikkeld zijn.

Goed om te weten: er volgen in dit traject nog twee bijeenkomsten; 18 mei wordt er gesproken over de routekaart op regionaal niveau en 8 juni over de routekaart op schoolniveau. Voor de zomer worden de opbrengsten van alle bijeenkomsten samengevoegd zodat partijen hun achterban hiermee kunnen raadplegen.

In gesprek aan 5 thematafels

Tijdens de bijeenkomst van 22 april waren 4 thematafels en 1 vrije tafel. De thema's:

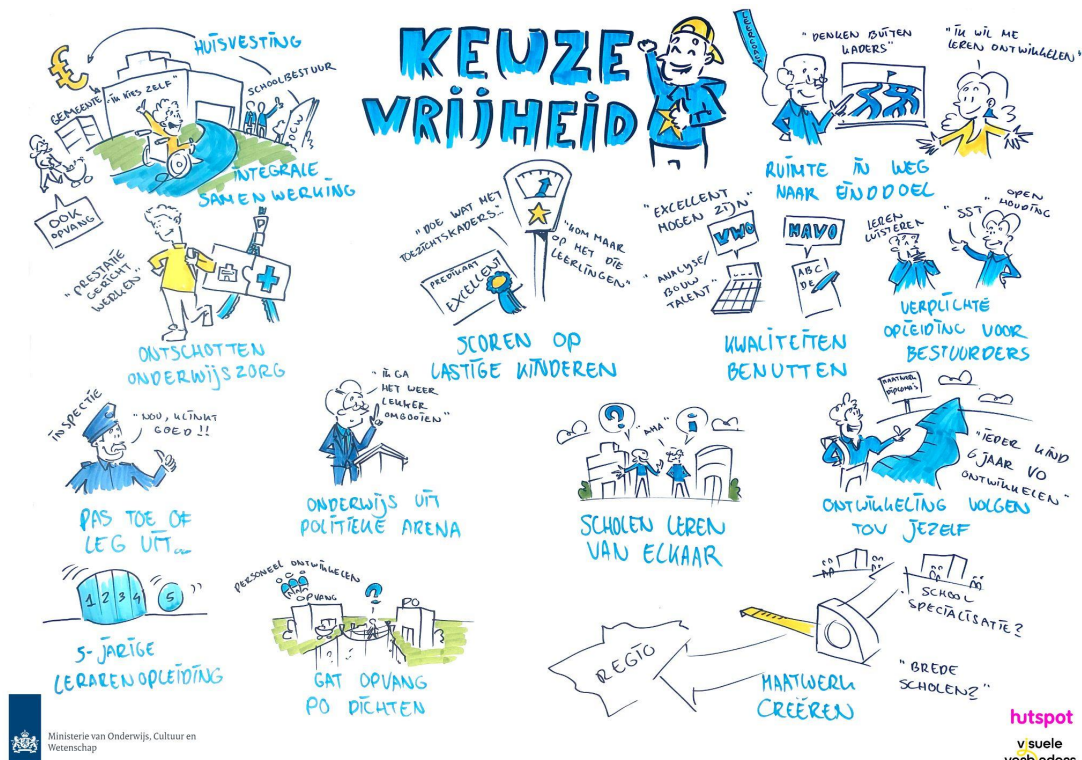
1. Keuzevrijheid voor leerlingen en ouders;
2. Laagdrempelige hulp en ondersteuning leerling;
3. School en schoolpersoneel toegerust voor lesgeven aan diverse groepen;
4. Onderwijs is ontwikkeling in brede zin;

Per thema geven we een terugkoppeling.

Keuzevrijheid voor leerlingen en ouders

Hier gaat het over het vergroten van de vrijheid voor leerlingen en ouders om naar een school van hun eigen keuze te gaan. Deelnemers hebben diverse oplossingsrichtingen bedacht die allemaal over inclusiever onderwijs gaan. Het thema 'keuzevrijheid' is aan deze thematafel heel breed opgepakt en er zijn ook andere thema's besproken. Lees verder onder de praatplaat voor de inhoudelijke toelichting.

Biedt onderwijs passend bij leerling

Deelnemers vinden dat de leerling zelf moet kunnen kiezen of hij/zij wel/niet naar regulier of speciaal onderwijs gaat als er extra ondersteuning nodig is. Dat betekent dat een leerling nooit zomaar, zonder overleg, naar het speciaal onderwijs gestuurd kan worden. Het invoeren van leerrecht inclusief acceptatieplicht - een school moet een leerling opnemen - stimuleert dat.

Kijk naar de leerlingen in plaats van het niveau. Schaf 'lager', 'hoger' of 'niveau's af. Voor leerlingen moet differentiatie mogelijk worden in lesstof en onderwijsniveau. Ga er vanuit dat leerlingen zélf willen leren en ontwikkelen, op hun eigen manier (met bekend einddoel voor leraar). Volg de ontwikkeling van leerlingen ten opzichte van hun 'eigen niveau'.

Inclusiever onderwijs gaat over het collectief en niet over het individu. Waarschuwing: keuzevrijheid staat op gespannen voet met onderwijs als collectieve voorziening. In de uitwerking moet hier aandacht voor zijn.

Biedt 6 jaar VO

Deelnemers zien in de toekomst 6 jaar VO voor zich als een brede school waar men basisvaardigheden + maatwerk krijgt, op de niveaus van cluster 3 tot en met vwo. Er kan maatwerk geboden worden in niveaus en er is een koppeling met de maatschappij. De nieuwsgierigheid van leerlingen wordt geprikkeld en het onderwijs is gericht op de eigen ontwikkeling van leerlingen. In deze oplossingen wordt het jaarklassensysteem losgelaten. Niet iedereen hoeft 6 jaar 'binnen' te blijven. Eerder uitstromen naar het mbo is mogelijk (wanneer een leerling bv alleen vmbo-vakken volgt). Iedereen komt elkaar tegen op school en leerlingen werken samen en leren van elkaar. Dit kan door bij vakken voor algemene vaardigheden (AVO) alle leerlingen bij elkaar te zetten en andere vakken op eigen niveaus aan te bieden.

Een mogelijk tijdpad voor het bovenstaande zou zijn om op korte termijn het hoorrecht wettelijk te verankeren (is al gaande) en experimenteerruimte te bieden voor ongeveer 10 scholen die breed onderwijs aanbieden (pro/vmbo t/m vwo). Koppel die experimenten aan onderzoek/monitoring met bijdrage van wetenschappers en onderwijskundigen. Op middellange termijn kan de Wet op het voortgezet onderwijs worden aangepast en kan er worden opgeschaald naar meerdere scholen. Daarbij moet ook een maatwerkdiploma mogelijk worden. Op de lange termijn zijn er afspraken gewenst over 6 jaar ontwikkelrecht in het voortgezet onderwijs, is er de mogelijkheid om niveaus te kiezen, zijn alle scholen brede scholen en zitten leerlingen door en bij elkaar bij vakken gericht op algemene vaardigheden.

Luister naar leerlingen en ouders

Er is behoefte aan buddysystemen voor ouders zodat gelijkwaardige gesprekken gevoerd kunnen worden en het niet 1 à 2 ouders tegenover 5 onderwijsprofessionals is. Daarbij is het belangrijk om echt te luisteren naar kinderen en ook echt wat met hun input te doen. Zie ook suggestie van het wettelijk verankeren van het hoorrecht hierboven.

Ontschot onderwijs, zorg én kinderopvang

Zet het kind centraal en organiseer daaromheen oplossingen. De samenvoeging/samenhang tussen wetten (Wlz, jeugdwet, zorgverzekeringswet, Wpo, Wvo, enz.) gaat daarbij helpen. Ook is er behoefte aan doorzettingsmacht.

Laat inclusiever onderwijs lonen

Laat scholen excelleren op inclusief onderwijs en beloon hen daarvoor. De werkwijze van de inspectie en waarop zij beoordelen kan stimulerend werken voor inclusiever onderwijs. Dat vraagt wel om een verandering. Inspectie zou véél vertrouwen moeten geven aan de professionals (toezicht blijft wel nodig), maar ook moeten meedenken en een houding hebben waarbij vanuit 'gezond verstand' meegekeken wordt. Het 'Pas toe of leg uit'-principe kan hierbij gehanteerd worden.

Deel kennis en zorg voor (door)ontwikkeling scholen en leraren

Om kennisdeling te stimuleren zijn afspraken nodig. In de toekomst leren scholen van elkaar op een vast moment in de week. Daarbij is er een vast moment in de week/maand nodig voor leraren om te ontwikkelen en samen te werken i.h.k.v. inclusief onderwijs.

Aan deze thematafel is ook gesproken over de lerarenopleidingen. De input daarvan is toegevoegd aan de uitwerking bij 'School en schoolpersoneel toegerust voor lesgeven aan diverse groepen'.

Werk samen en pas huisvesting aan

Er is de wens voor betere integratie en samenwerking op onderwerpen rondom onderwijs in de gemeenten. Denk aan huisvesting, maar ook aan de verbinding met kinderopvang. Inclusiever onderwijs moet ook doorklinken in het programma van eisen voor huisvesting. Om dit mogelijk te maken is samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid van gemeenten, schoolbesturen en Rijk (financiering) bij huisvesting nodig.

Zorg voor soepele overgang van kinderopvang naar basisschool

Verschillende opties zijn kort de revue gepasseerd: 'leerplicht/leerrecht' voor kinderen vanaf 2 jaar en de mogelijkheid voor kinderopvang tot 5 jaar (indien wenselijk). Voorbeeld werd gegeven dat kinderen van 4 met extra ondersteuningsbehoefte nu niet altijd worden geaccepteerd op een basisschool en moeten dan wachten tot 5 jaar.

Verander van houding in het onderwijs

Er is een positieve houding in het onderwijs nodig t.o.v. wat wél gebeurt en kan. Dat moet gemeengoed worden (o.a. in lerarenopleidingen). Iedereen moet mee; exclusie níet accepteren. Spreek daarom niet van InclusieVER maar van inclusief onderwijs (of: vanzelfsprekend onderwijs). Speciaal onderwijs moet daarin niet als uitzondering gezien worden, maar als onderdeel van inclusief onderwijs. Belangrijk om een innovatieve houding te krijgen in het onderwijs waarin men buiten kaders denkt en doet.

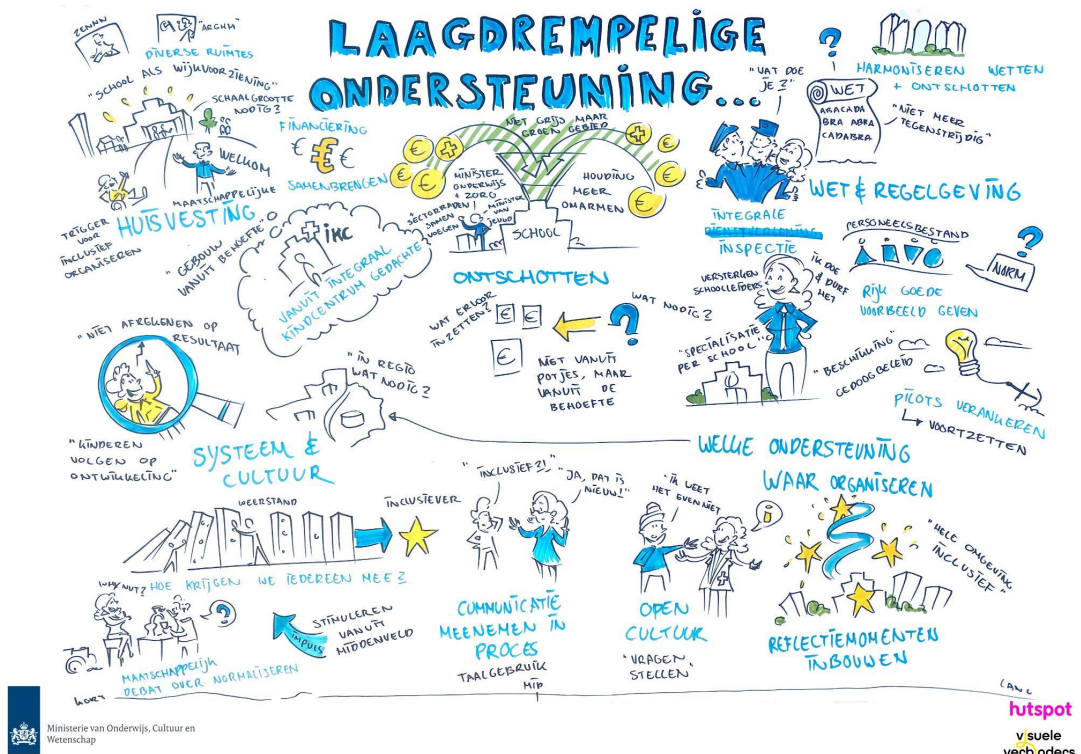

Zorg voor meer continuïteit in de koers

De deelnemer hopen op meer duurzame keuzes en continuïteit in koers. Onderwijs minder onderdeel maken van de politieke arena kan daarbij helpen.

Laagdrempelige hulp en ondersteuning

De deelnemers aan deze thematafel gaven aan dat het belangrijk is om het huidige systeem en ook de cultuur te veranderen om laagdrempelige hulp en ondersteuning mogelijk te maken.

Zorg voor draagvlak en cultuurverandering

Er is visie nodig op wat inclusief onderwijs is en waar we naartoe bewegen. Voer daarover het maatschappelijke debat. Er zijn veel partijen die daar een rol in kunnen spelen (maatschappelijk middenveld); betrek die daar ook bij. Inhoudelijk helpt het als we minder afrekenen op resultaat en meer focussen op de ontwikkeling die kinderen doormaken. Er zijn al mooie pilots en experimenten gaande; stimuleer de voorlopers meer dan nu en zorg voor snellere verankering van de uitkomsten. Ook een divers en inclusief personeelsbestand op de scholen draagt bij aan de cultuurverandering; besturen en de ministeries hebben daarin een voorbeeldrol. Voor het draagvlak is het ook belangrijk dat er rust komt voor het onderwijs, in beleid en in praktijk.

Pak regie en zorg voor budget

Om de beweging naar inclusiever onderwijs te maken is centrale regie op de verandering nodig. In deze fase is het belangrijk dat het Rijk de regie pakt en dat op middellange termijn de regie verschuift naar de andere partners. De samenwerking tussen de verschillende actoren is een punt van aandacht, deze moet verbeterd worden. Naast regie en samenwerking op dit thema zijn er ook middelen nodig. Meer budget en ontschotten van budgetten is randvoorwaardelijk. Plaats daarbij de behoefte centraal, en niet de grenzen van de budgetten.

Werk toe naar inclusieve huisvesting

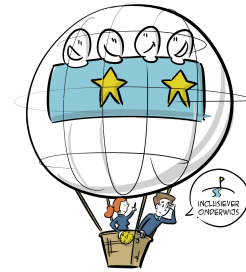
Op meer concreet niveau is huisvesting belangrijk om aan te pakken. Op lange termijn moet er een visie komen op een inclusief gebouw en maatschappelijke huisvesting. Het gebouw zou de behoefte van de gebruikers moeten volgen, niet de starre regelgeving en achterhaalde VNG-normen. Koppel een tijdpad aan de huisvesting, bijvoorbeeld over 10 jaar is 50% van de schoolgebouwen inclusief. Tip: de betrokken partijen bij huisvesting kunnen gedurende het proces veranderen, daar moet flexibiliteit voor zijn.

Pas wet- en regelgeving aan

Op landelijk niveau is het nodig om wet- en regelgeving die raakt aan inclusiever onderwijs te harmoniseren en waar nodig ook de synchroniseren. Daarbij is het belangrijk dat er ook gekeken wordt naar welke verschillen er tussen scholen mogen zijn. Het Rijk zou binnen nu en vijf jaar obstakels voor inclusiever onderwijs moeten wegnemen. Als gevolg daarvan zouden scholen permanent ruimte in de regels krijgen.

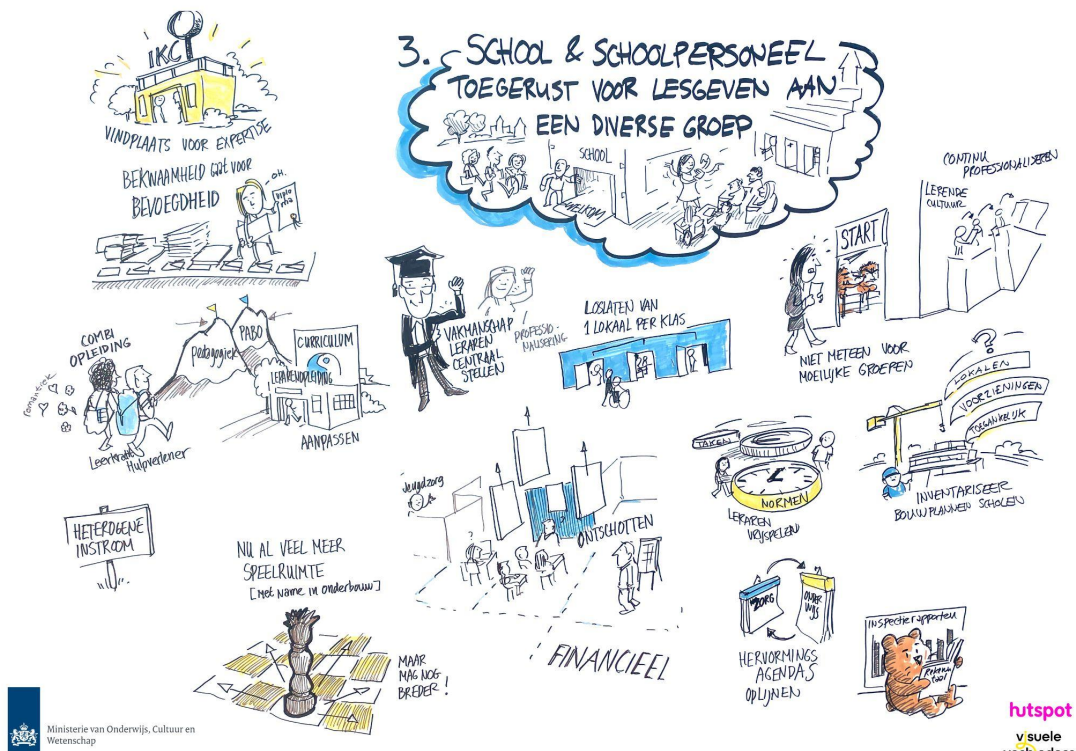
Kom tot inclusiever onderwijs met een lerende aanpak

Vooraf een lerende aanpak helpt. Niet teveel van tevoren vast leggen en toegeven dat we het samen moeten doen en samen moeten ontdekken wat werkt en wat niet. Regelmatig reflecteren op wat werkt.

School en schoolpersoneel toegerust voor lesgeven aan diverse groepen

De leraren in de klas moeten het uiteindelijk doen. Aan deze thematafel is besproken wat er nodig is om te zorgen dat het schoolpersoneel beter toegerust is. Tijd en ruimte voor de leraar (o.a. in relatie tot lerarentekort) is daarbij belangrijk.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

hutsport
visuele
verbinders

Pas de lerarenopleiding aan

De lerarenopleiding heeft aanpassing nodig. Daarbij is er ook behoefte aan een combinatie opleiding waarbij iemand opgeleid wordt tot leerkracht en hulpverlener in één. Een ander idee is om het gemakkelijker te maken om pabo na pedagogiek te volgen (en vice versa). Een andere inrichting van de opleiding kan ook helpen, meer zoals dat in de zorg gebeurt: stage wordt dan coschappen en de opleiding wordt basis + specialisatie. De opleidingen zijn al bezig met het doorvoeren van aanpassingen. Daarnaast zijn de volgende zaken vanuit OCW nodig:

- Aanpassing van croho eisen;
- bredere bevoegdheden mogelijk maken of bekwaam → bevoegd maken;
- de opleiding uit een basisdeel laten bestaan en uit specialisatie;
- mogelijk ook de duur van de opleiding verlengen tot 5 jaar;
- bekostiging ontschotten (dat een dubbele opleiding niet voor dubbele kosten zorgt).

Ook is de instroom een punt van aandacht. Er is behoefte aan een meer heterogene instroom + doorstroom naar de lerarenopleiding. M.a.w.: diverser palet aan docenten creëren (niet alleen wit, vrouw etc.). Ook hier zijn OCW en de (vertegenwoordiging van) de lerarenopleidingen samen aan zet.

Behalve het opleiden van leraren is het belangrijk dat ook de schoolbestuurders bijgeschoold worden zodat zij een open houding hebben ten opzichte van alle leerlingen.

Continuïteit van professionalisering mogelijk maken

Zittende leerkrachten moeten zich kunnen blijven ontwikkelen. Voor OCW ligt er een taak om de normjaartaken te heroverwegen. Het is belangrijk om hier ambities op te formuleren (hoe professionaliseer je). Daarbij kan professionalisering onderdeel zijn van de CAO; hier zijn de sociale partners aan zet. Op schoolniveau is het nodig dat er in onderwijsteams tijd gemaakt wordt om door te ontwikkelen.

Speelruimte zichtbaar maken

Hiervoor is OCW aan zet. Er gebeuren al veel goede dingen. Deel die landelijk. En maak ook helder wat er allemaal al wèl kan.

Jeugdzorg in de school brengen

Ontschotten van budgetten is belangrijk om jeugdzorg en onderwijs bij elkaar te brengen. Op landelijk niveau kun je praten over bekostiging. Op regionaal niveau over hoe geef je dit vorm en moet de samenwerking tussen jeugdzorg en scholen overal gelijk zijn?

Flexibiliteit faciliteren

Er is meer flexibiliteit nodig in regelgeving voor het organiseren van het onderwijs, personeel, het gebouw. OCW en VNG kunnen gezamenlijk in kaart brengen wat er nodig is m.b.t. huisvesting. Financieel ontschotten is belangrijk (hiervoor is OCW aan zet).

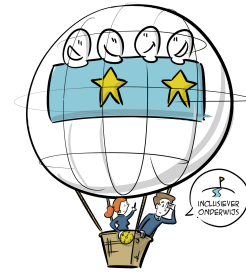
Jongeren eerder laten kennismaken met vak leraar

Om een positieve bijdrage te leveren aan het vak kunnen leerlingen eerder kennis maken met het beroep via Maatschappelijke Diensttijd (MDT). Dit is formeel al mogelijk. Belangrijk is nu om door te pakken door dit vanuit scholen en vanuit OCW ook te gaan stimuleren.

Samenhang bewaken

Er zijn nu ontwikkelingen rond de hervormingsagenda Jeugd en het Masterplan basisvaardigheden. Dit raakt inclusiever onderwijs. Het is van belang om daar nu bij aan te haken zodat de ontwikkelingen in samenhang gebeuren. OCW en VWS zijn hiervoor aan zet.

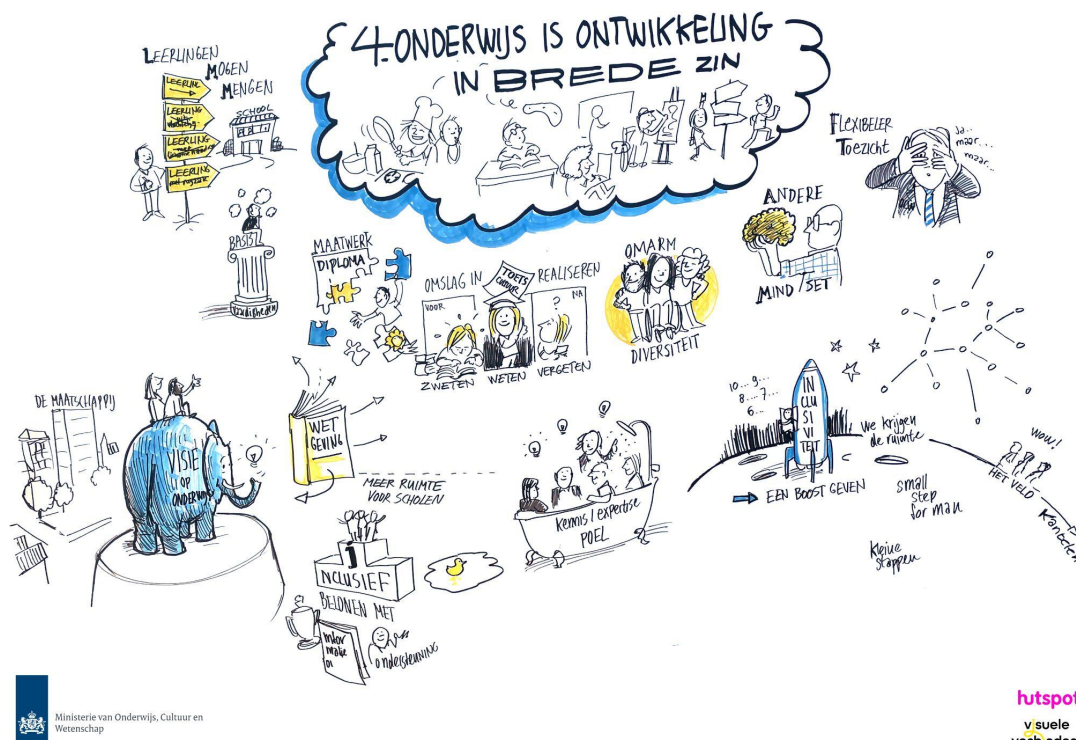

Oplossen lerarentekort

Voor de lange(re) termijn is aangegeven dat het lerarentekort daadwerkelijk opgelost moet worden. Dit is nodig om uiteindelijk ook die meer handen in de klas te kunnen organiseren. Daarvoor moet het vak wel aantrekkelijker worden.

Onderwijs is ontwikkeling in brede zin

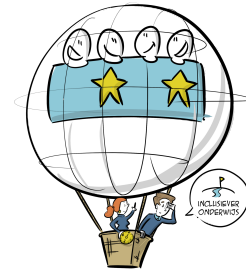
Aan deze thematafel ging de aandacht uit naar de mindset die nodig is voor inclusief onderwijs en welke veranderingen daarbij helpen.

Geef inclusiviteit een boost

Inclusiviteit een boost geven door groei van onderop te stimuleren. Boor het engagement aan dat er nu is, door scholen die nu al stap willen maken (of al stappen maken) op korte termijn (0-5 jaar) goed ondersteunen. Denk aan de volgende punten:

- Maak gebruik van het engagement dat er nu is. Stimuleer en ondersteun scholen en andere partijen die stappen naar inclusiever onderwijs willen zetten.
- Kennis opbouwen en investeren in het delen van kennis in de vorm van good practices. Good practices moeten op thema uitgelicht worden, denk aan voorbeelden waarbij gewerkt wordt met maatwerkdiploma's. Onderzoek wat helpt en vertaal dat door naar handreikingen voor scholen. Dat scholen van elkaar

leren kan verder bevorderd worden, denk ook aan ondersteuning door middel van procesbegeleiding en het organiseren van een expertisepool. Een duidelijke vindplaats voor alle informatie is nodig. Actoren: Steunpunt passend onderwijs, Platform Naar inclusiever onderwijs, Met Andere Ogen, OCW.

- Behoeftte aan meer experimenteeruimte (door OCW en VWS), procesbegeleiding voor scholen is handig hierbij.
- Maatwerk vraagt om ruimte. Dat kan gegeven worden door o.a. experimenten, goede voorbeelden delen over maatwerkoplossingen en ruimte maken voor maatwerkdiploma's.
- Scholen op een of andere manier belonen voor inclusiever onderwijs (het de moeite waard maken). Bijvoorbeeld d.m.v. een predicaat (zoals er nu is voor Excellente school) of meer middelen voor die scholen. Met oog voor het risico dat de leerling geen verdienmodel wordt.
- Het maatschappelijk middenveld kan een belangrijke rol spelen in het maatschappelijk debat en stimuleren dat meer scholen inclusiever worden
- Sterker accent op pedagogiek en diversiteit in de opleiding (lerarenopleidingen kunnen dit direct oppakken).

Er is behoefte aan ruimte voor scholen en samenwerkingsverbanden om te variëren in tempo en route naar inclusiever onderwijs. Tegelijk wordt ook de noodzaak gevoeld om wel concrete stappen te maken: hoe ga je om met die balans?

Leerlingenstromen mengen

Eenvoudiger maken dat leerlingenstromen mengen, door ontschotting in wettelijke kaders en middelen binnen nu en 10 jaar (OCW, VWS, gemeenten). Eén wet voor funderend onderwijs en daarbij het ontschotten van de budgetten die voortkomen uit gescheiden wetgeving. Het samenvoegen van PO- en VO-raad kan daar ook aan bijdragen.

Voor op elkaar afgestemd beleid en ontschotte budgetten tussen jeugd, zorg en onderwijs heeft één minister en één wethouder voor jeugd & onderwijs (inclusief het gebied en op lokaal jeugdzorg) de voorkeur.

Diversiteit omarmen

Roep is om af te gaan van de prestatiecultuur (toetsen, scholen afrekenen op slagingspercentages). O.a. door het toezicht van de inspectie anders op te zetten (niet gescheiden regulier-speciaal; inspectie op inzet voor inclusief onderwijs) en toezicht door de Raden van Toezicht niet meer op prestaties te richten. Deelnemers geven aan dat hier een dilemma in zit omdat de ontwikkeling in maatschappij is om steeds hoger opgeleid te willen zijn en er de komende twee jaar vanuit OCW en de Inspectie stevig wordt ingezet op basisvaardigheden.

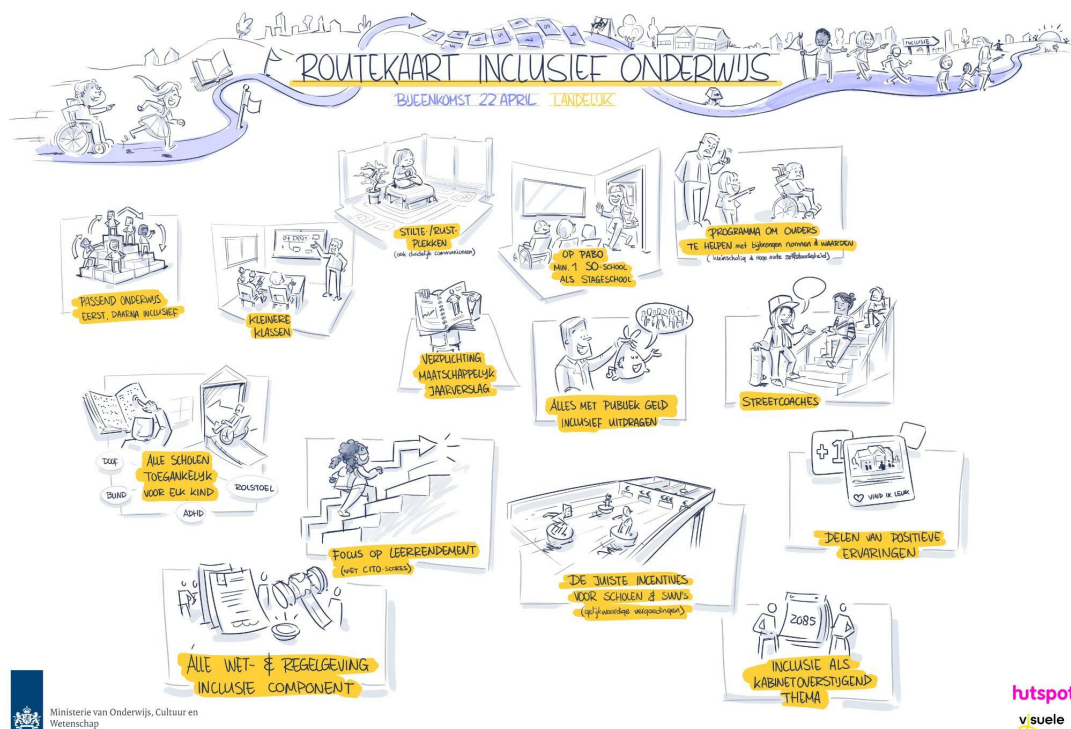

Visie op onderwijs

Er moet een visie op inclusief onderwijs en onderwijs in het algemeen komen. Z.s.m. een duidelijke koers/visie uitzetten van beleid en dat helder uitdragen op breed niveau: op scholen, besturen en in de maatschappij zodat helder is, welke kant gaan we op en waar ligt de focus. Hiervoor zijn OCW, de PO- en de VO-raad aan zet. Er moet ook continuïteit in die koers zijn, dus de visie en de koers een aantal jaren vasthouden.

Vrije tafel

Er was tijdens de bijeenkomst een 'vrije tafel'. Deelnemers brachten een variatie aan onderwerpen in.

Inclusief onderwijs als onderdeel van een inclusieve samenleving

Inclusief onderwijs is onderdeel van een inclusieve samenleving. Dit maakt dat inclusief onderwijs niet alleen een opdracht voor OCW/het onderwijsveld, maar voor alle departementen. Acties die daarbij horen zijn:

- Samenwerking tussen de verschillende departementen bevorderen,

- Inclusief onderwijs als kabinet overstijgend thema (dus buiten de begrotingskaders zoals het UWV),
- Het goede voorbeeld geven in de media/reclames etc. Alles wat betaald wordt met publiek geld, moet de inclusie gedachte uitstralen/uitdragen; alle wet- en regelgeving binnen de inclusieve gedachte,
- Voor alle organisaties die een jaarverslag opstellen inclusie als verplicht onderdeel in het jaarverslag op laten nemen (vergelijkbaar met de sustainability goals).

Ontschotten en wegnemen van belemmeringen (landelijk)

- Stoppen met verschillende loketten (ook op gemeenteniveau),
- Pilots tussen scholen, bedrijven en studenten zijn nu vaak niet mogelijk door de wet, dit vraagt dus om flexibiliteit in de wetgeving,
- Ontschotten van onderwijs- en zorg-gelden,
- Het wegnemen van de verzuiling van scholen dat nog in het systeem zit (v.b. klachtenprocedure voor openbaar onderwijs komt bij een andere rechtbank uit dan die voor bijzonder onderwijs),
- Lerarentekort: Leerkrachten/leraren willen wellicht wel meer gaan werken of een arbeidsmarkttoelage, maar doen dat niet omdat ze hun toeslagen kwijt raken, zodat ze er eerder op achteruit gaan dan op vooruit.

Samenspel tussen leerling-school-ouders-wijk-maatschappij verbeteren

Het gaat om het samenspel tussen leerling-school-ouders-wijk-maatschappij. Een betere verbinding met de wijk kan bewerkstelligd worden door street coaches/jongerenwerkers in te zetten op de scholen. In de buurt kunnen ouders geholpen worden bij het opvoeden van hun kinderen (lokale kleinschalige initiatieven waarbij ouders en kinderen begeleiding kunnen krijgen). Het gaat dus niet alleen over communicatie, maar ook over doen. Beleid moet hiervoor aangepast worden.

Cultuurverandering bevorderen

Ander taalgebruik helpt bij het aanpassen van de maatschappelijke norm(landelijk): 'hoger en lager onderwijs'; 'vwo is beter dan vmbo'; 'vso en pro apart noemen, terwijl alles onderwijs is. Daarbij zijn de prestaties van de school (gemeten door de scores op de cito-eindtoets en slagingspercentages bepalend voor de kwaliteit van een school en dus de bepalende factor of een kind naar het vwo gaat of niet; i.p.v. te kijken naar het leerrendement. Dit vraagt om aanpassingen in communicatie door OCW. In de communicatie kunnen veel meer de positieve ervaringen met inclusief onderwijs gedeeld worden.

Laat elke PABO-student verplicht stage lopen op een (V)SO-school, zodat ze begrip krijgen voor de situatie. Hiervoor is OCW met de opleidingen aan zet.

'Ontmoedig' of sluit de escapes voor inclusiever onderwijs

Sluit alle sbao binnen 3-5 jaar!' (en het equivalent in het VO). Verwijder daarbij de perverse prikkels, zoals het hogere bedrag per leerling in het sbao/so dan in het bo, zodat swv zich laten leiden door wat het beste is voor de leerling. Daarbij ook goed om te erkennen dat niet alle leerlingen van het VSO zitten te wachten op inclusief onderwijs.

Randvoorwaarden inclusief onderwijs op school

Deelnemers noemden een aantal randvoorwaarden voor inclusief onderwijs op schoolniveau. Het schoolniveau wordt in de bijeenkomst van 8 juni verder besproken.

Tot slot: zorg eerst op korte termijn dat passend onderwijs werkt en ga dan aan de slag met inclusief onderwijs.